

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:01.12.2023 Accepted/Kabul:04.04.2024

DOI:10.30794/pausbed.1398769

Research Article/Araştırma Makalesi

Gümüş, Y. E. (2024). "Teknolojinin Tiyatro İzleme Alışkanlıklarına Etkisi ", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 62, Denizli, ss. 379-389.

TEKNOLOJİNİN TİYATRO İZLEME ALIŞKANLIKLARINA ETKİSİ

Yunus Emre GÜMÜŞ*

Öz

Tiyatro, binlerce yıllık serüveni boyunca değişen kültürel normları ve teknolojik gelişmeleri yansıtarak toplumsal bir ayna görevi görmüştür. Teknolojinin bireysel kullanım alanının genişlemesiyle birlikte tiyatro seyircisinin izleme davranışı da dönüşmüştür. Televizyon, sinema ve yayın platformlarının yanında sosyal medya araçlarının kullanımı performans dinamiklerinin değiştirerek izleme alışkanlıklarını etkilemektedir. Seyircinin evrimini, yeni teknolojilerin etkisine odaklanarak inceleyen araştırma seyirci ve tiyatro profesyonellerinin görüşlerine başvurarak günümüzdeki izleme alışkanlıklarının niteliğini belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın amacı seyircilerin, teknolojinin ve sosyal medyanın tiyatro izleme alışkanlığına etkisi üzerindeki görüşlerini araştırarak tiyatro profesyonellerinin seyirci yönelişleri hakkında fikir sahibi olmasını sağlayarak alana katkı sunmaktır. Betimsel bir araştırma olarak kurgulanan bu çalışmada nitel ve nicel veriler çevrimiçi olarak toplanmış türlerine göre analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları dijital platformlardaki dizilerin ve sosyal medya kullanımının izleme alışkanlığını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Araştırma sosyal medya ve dijital platformlardaki içerikler karşısında bir alternatif oluşturmaya devam edebilmek için oyun sürelerinin izleme alışkanlıklarına göre yeniden şekillenmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Sahne sanatları, Tiyatro izleyicisi, Teknoloji, Dijital platform, Sosyal medya.

THE EFFECT OF TECHNOLOGY ON THE THEATRE AUDIENCE

Abstract

Throughout its millennia of adventure, theatre has served as a mirror of society, reflecting changing cultural norms and technological developments. With the expansion of the individual use of technology, the viewing behaviour of the theatre audience has also transformed. In addition to television, cinema and broadcasting platforms, the use of social media tools affects viewing habits by changing performance dynamics. The research, which examines the evolution of the audience by focusing on the impact of new technologies, tries to determine the nature of today's viewing habits by referring to the views of the audience and theatre professionals. The aim of this study is to contribute to the field by enabling theatre professionals to have an idea about audience orientations by investigating the views of the audience on the impact of technology and social media on theatre viewing habits. In this study, which was designed as a descriptive research, qualitative and quantitative data were collected online and analysed according to their types. The results of the study showed that the series on digital platforms and the use of social media has a negative impact on viewing habits. The research shows that in order to continue to create an alternative to the content on social media and digital platforms, the durations of plays should be reshaped according to viewing habits.

Keywords: Performing arts, Theatre audience, Technology, Digital platform, Social media.

*Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü, KARS.
e-posta: yegumus@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-2707-5366>)

GİRİŞ

Tiyatro sanatı, insanlık tarihiyle yaşıt serüveni boyunca toplumsal değişimin ve teknolojik ilerlemenin en önemli yansıtıcılarından biri olmuştur. Antik Yunan'daki komünal ve ritüelistik deneyimlerden Elizabeth döneminin resmileşmiş görgü kurallarına ve modern tiyatroların demokratik erişilebilirliğine kadar tiyatro izleme alışkanlıklarının tarihsel gelişimine bakıldığında toplumsal koşullara koşut bir gelişim gözlenir. Güneşin doğuşuyla başlayıp gün batımına kadar devam eden antik gösterilerden dijital tiyatronun cep telefonundan dahi ulaşılabilen performanslarına kadar toplumsal dinamiklerle estetik biçim karşılıklı olarak birbirinin belirleyicisi olmuştur. 21.yy itibariyle, dijital çağın hızla değişen evreninde, tiyatro izleme alışkanlıklarının sosyal medyanın ve teknolojinin etkisiyle yeniden şekillendiği görülmektedir. Bu araştırma, teknolojinin tiyatro seyircilerinin deneyimleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu incelemeyi hedeflemektedir. Tiyatro sanatının dijital dünyadaki dönüşümünü izleyici görüşleri aracılığıyla tartışmayı hedefleyen bu araştırmanın problematiği; günümüzdeki tiyatro izleyicilerinin izleme alışkanlıklarını etkileyen faktörleri anlamak ve özellikle sosyal medya kullanımının bu alışkanlıklar üzerindeki etkisini değerlendirmek, tiyatro profesyonellerinin sanatsal üretimlerini yönlendirmelerine yardımcı olacak bir perspektif sunmaktadır. İzleyici tercihini belirleyen kültürel dönüşümü tarihsel altyapısıyla birlikte değerlendirmek için Antik Yunan'dan başlayarak günümüze kadar geçen süreçteki panoramaya bakmak faydalı olacaktır.

Antik çağdaki tiyatro gösterileri Kır Dionizyaları ve Lenaia şenlikleri gibi inanç temelli kamusal festivaller aracılığıyla toplumsal ve dini bir deneyim olarak yaşamın tamamına egemen nitelikteydi. Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen bu festivaller birkaç gün boyunca devam ederdi. *"Atina'da tiyatro gösterileri sabah erken saatlerde başlıyor, akşam güneş batarken bitiyordu. Herkes dinsel bir törene gittiğini bildiğinden en güzel giysilerini giyiyordu"* (Nutku, 1993: 67). Tragedya, komedy ve satir oyun türleri her gün dönüşümlü olarak sergilenirdi. Devlet yöneticileri ve dini otoriteler tarafından bu festivallere katılım bir vatandaşlık görevi olarak teşvik edilir hatta zorunlu tutulurdu. Antik Yunan seyircisi katılımcı bir seyirci portresi çizmekteydi *"seyirci düşüncesini yüksek esle açıklar ve bazen oyuncuyu ısıklayarak sahneden kovardı"* (Brockett, 2000: 46). Mitolojik hikayeler ve tarihi temalar etrafında şekillenen oyunlarda felsefi sorunlar aracılığıyla ahlaki öğreticilik hedeflenir, oyunlar halkın çoğunluğu tarafından ilgiyle izlenirdi. Bu bağlamda özellikle *"tragedya salt sanatsal bir biçim değil; kentdevletin, tragedya yarışmalarıyla siyasal ve hukuksal organlarının yanında yer verdiği toplumsal bir kurum"* görevi üstlenmekteydi (Vernant & Naquet, 2012: 27).

Antik Yunan geleneğinin devamı niteliğindeki Roma tiyatrosu özellikle izleyici kitlesinin kültürel farklılıkları sayesinde kendi özgün kimliğini inşa etmiştir. Antik Yunan'a kıyasla sosyal sınıflar açısından daha zengin bir çeşitliliğe sahip olan Antik Roma toplumunun talepleri daha az dinsellik daha fazla eğlence ve sansasyonel içerikten oluşmaktaydı. Temalarını Antik Yunan komedyaları arasından seçen Romalı yazarlar tiyatrolarının özgün kimliğini Roma kültürünün yerel özelliklerine yer vererek örüyordu. Bunun yanında Roma seyircisi Antik Yunan seyircisinden çok farklı bir beğeni anlayışına sahipti. Kaba biçimli komedyaların yanı sıra kanlı gösteriler, gladyatör dövüşleri, güç ve dayanıklılık yarışlarını tercih ediyordu. *"Oyun sırasında gürültü eden, yemek yiyen, dövüşen bugünkü futbol maçlarından bile daha düzensiz bir seyirciyi barındırıyordu"* (Nutku, 1993)

Ortaçağ döneminde ise tiyatro tamamen Hristiyan Kilisesinin kontrolünde gelişmiştir. İncil'den alınan konular rahiplerden oluşan bir topluluk tarafından kilise cemaatine alegorik temalarla tasvir ediliyordu. İsa'nın hayatından ve mucizelerinden yola çıkan Miracle oyunlarının yanı sıra İncil'den alınan kıssalardan oluşan Morality adlı ibret oyunları didaktik çerçevede Corpus Christi ve Noel gibi dini festivallerde sahneleniyordu (Tuncay, 1992). Seyirci topluluğu öncelikle Kilise cemaatinden ve halktan oluşuyordu. Halkın yoğun ilgi gösterdiği bu gösterilerin olduğu günlerde kırsal bölgelerden kentlere doğru yoğun bir göç hareketi gerçekleşiyordu. İyinin ödüllendirildiği kötünün cezalandırıldığı bu gösterilerde seyirci Antik Yunan ve Roma'daki katılımcı kimliğini kaybetmiş daha edilgen bir pozisyona itilmiştir. Bu performanslar halkı kilise öğretileri çerçevesinde eğitmeyi ve dini mesajlar iletmeyi amaçlıyordu.

Antik Yunan tiyatrosunda din özelliği halkın günlük yaşamı içine girmiş bir özellikti. Ortaçağ'da ise halk gösterileri severek izlemesine karşın bunları Kiliseye ait bir şey olarak kabul ediyordu. Ancak dinsel oyunlardaki Cennet-Cehennem konusu sokaklarda, evlerin pencerelerinde, balkonlarda kısacası her yerde seyreden halka derinden derine etki ediyordu (Nutku, 1993).

Rönesans döneminde, dini bağlamından uzaklaşarak seküler bir biçim kazanan tiyatro, aristokrasi, soylular ve gelişmekte olan orta sınıfı temsil edecek şekilde karakterize olmuştur. Michael Hattaway'ın Rönesans ve Reformlar (2005) kitabında belirttiği gibi *"tiyatro bu farklı grupların bir araya geldiği, fikir, değer ve eğlence alışverişi için bir platform sağlayan sosyal bir alandı. Bu seyirci kesimleri arasındaki dinamik etkileşim, dönemin tiyatro manzarasının şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamıştır"* (Hattaway, 2005, s. 3). Dolayısıyla Rönesans tiyatrosu her ne kadar Antik Yunan ve Latin kuramcılarının görüşleri çerçevesinde şekillenmiş olsa da yazarların üretimlerine halkın beğenisi çerçevesinde yön verdikleri söylenebilir. Bu bakımdan Rönesans'ın seyirci beğenisine göre şekillenmiş bir tiyatro evrenine geçişin ilk aşamasını oluşturduğu söylenebilir. Bu dönem Londra'daki Globe Tiyatrosu gibi kapalı tiyatroların ortaya çıkışına tanık olmakla beraber Shakespeare gibi dünya tiyatrosuna yön veren yazarların yetiştiği bir dönem olarak anılmaktadır.

Klasik dönem olarak adlandırılan 17. ve 18. yüzyıl tiyatro hareketleri değerlendirildiğinde tiyatroya gitme alışkanlıklarının performanslar için belirlenmiş programlarla daha resmi bir biçim aldığı görülmektedir. Yine bu dönemde yapay aydınlatmanın kullanılmaya başlanmasıyla akşam performanslarının yaygınlaştığı bilinmektedir. Klasik dönem tiyatro seyircisi farklı sosyal sınıflar için ayrılmış oturma yerleriyle seçkin bir kültürel çeşitliliğe işaret ediyordu. Tiyatroya gitmek üst sınıflar için moda ve uygun, sosyal bir etkinlikti. Bu dönemde öne çıkan Molière ve Racine gibi Fransız oyun yazarları akıl ve düzeni vurgulayan, toplumsal davranış kurallarına ve biçim kurallarına uygun bir dram anlayışının yükselmesini sağladı. Klasik dönemle birlikte *"rönesansın insanın yaratıcı gücüne, atılım özgürlüğüne, büyüklük tutkusuna ve serüven duygusuna duyduğu hayranlığın yerini, ölçülülüğüne duyulan saygı almıştır"* (Şener, 1998: 93).

20.yydan itibaren matine ve suare gösterileriyle oyun saatlerinde esneklik göze çarpmaktadır. Ayrıca bu dönemde tiyatro seyircisinin sosyolojik çeşitliliğini koruduğu söylenebilir. Bu dönemden itibaren sinema ve televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte değişen eğlence ve kültür anlayışı tiyatroya katılımı doğrudan etkilemiş, seyirci tercihlerinde bir değişime yol açmıştır. İçinde yer aldığı toplumsal sınıflar arasında bir uzlaşma hali yaratma amacıyla olan tiyatro ve sinema arasındaki ontolojik çatışmanın da başladığı bu süreç, seyircinin nesne olarak konumlanması açısından bir milat işlevi görmüştür (Öngen & Özdemir, 2023). Tiyatrolar hali hazırda var olan seyircilerini korumanın yanında sinema ve televizyonun alıkoyduğu seyircileri geri kazanmak için görsel olarak daha ilgi çekici ve teknik olarak daha gelişmiş prodüksiyonlar sahnelemeye gayret göstermiştir. Bunun yanında hikâye anlatım teknikleri de değişmiş oyun yazarları kurguya daha çok önem verip lineer olmayan anlatılara yönelerek farklı perspektifler denemeye başlamışlardır. *"Tiyatrolara çok uzun yıllar hâkim olan bu seyirci politikası yirminci yüzyıla birlikte seyirci katılımını öne çıkaran politikaların izlenmeye başlanmasıyla değişmeye başlamış, özellikle yirmi birinci yüzyıl başlarından günümüze katılım olgusu, seyirci politikalarının merkezi hedefi haline gelmiştir"* (Şenol, 2018: 347). 20.yüzyıla birlikte yaşanan kırılma seyir alışkanlıklarında köklü bir değişime neden olarak seyirciyi edilgen bir figür olmaktan çıkarıp aktif bir alımlayıcıya, deyim yerindeyse bir katılımcıya dönüştürmüştür.

Modern sonrası dönemde tiyatroların kendi kaynaklarına dönerek güçlendiği bir sürecin ardından bağımsız kimliğe kavuştuğu söylenebilir. Ödenekli ve özel tiyatrolar tür, biçim ve uygulamada sınırsız bir çeşitliliğe giderek seyircinin ilgisini yeniden kendisine çekmeyi başarmıştır. Carlson'un aktardığı Claus Bremer'in modern belirsizlik tiyatrosuna dair görüşlerine göre *"yazar, oyuncu, seyirci hiyerarşisi kaybolmalı her biri diğerinin işlevlerini üstüne almalı"* (Carlson, 2007: 501). Bu ve benzeri teoriler üzerine inşa edilen yeni tiyatro düşüncesi alışlagelmiş üretici tüketici dinamiğini sarsacak uygulamalara yönelen prodüksiyonların karşımıza çıkmasını sağlamıştır.

Günümüzde gelişen teknolojinin etkisiyle tiyatro sadece sahne tekniğinde değil dijital yayın platformları aracılığıyla seyirciye ulaşarak sunumda da devrimsel yeniliklere imza atmıştır. Sanayi devrimi sonrası kitle iletişim araçlarının artmasıyla birlikte sinema ve televizyon aracılığıyla sanatsal içeriğe her an her yerden ulaşabilme özgürlüğü seyircinin konumlanması açısından geri dönülemez bir sürece girildiğine işaret etmektedir.

Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte bir yandan kullanıcıların içerik üreticilerine dönüşmeleri ve kullanıcılara ilişkin daha ayrıntılı bilgilerin toplanarak reklam verenlere pazarlanabilmesi, diğer yandan ise google, facebook, youtube ve twitter gibi uygulamaların ortaya çıkması, iletişim alanındaki metalaşma süreçlerine ve kullanıcıların konumuna ilişkin sorgulamaların artmasına yol açmıştır (Kıyan, 2015).

Dijital çağa gelindiğinde ulaşılabilirlik cep telefonları kadar küçük, bireysel birimlere ayrılmasına rağmen deneysel uygulamalar sayesinde gösterimlere katılan insanlar; edilgen izleyici/seyirci konumlarından etken ve katılımcı olan alımlayıcı/deneyimleyici konumuna dönüştü. Bu bakış açısının yanında üretim ve sunum süreçlerinde de üretkenlik araçları ve yapay zekâ altyapısının kullanılmasıyla dijital tiyatrodaki 'alımlayıcı' başka bir boyuta taşındı. Böylelikle günümüzün seyircisi teknolojik değişimin hızıyla koşut bir değişim yaşamakla beraber uygulayıcılar tarafından 'oyunun' içinde tutulmaya başlandı. Ayrıca tiktok, reels videoları gibi sosyal medya uygulamalarındaki içerik bombardımanı farklı bir izleme alışkanlığı kazandırmaktadır. Günlük yaşantısında hızlı, kısa ve vurucu bir izleme alışkanlığı edinen bireyler için klasik sanatın biçimsel özellikleri icra edilen gösterimi zorlayıcı bir deneyime dönüştürmektedir. Dramatik türlerdeki en önemli tarihsel kural seyircinin ilgisini sahneye çekmek ve orada tutmaktır. Esslin'in deyişiyle *"Herhangi bir dramatik gösterinin başarısı, seyircinin dikkatini oyunun sonuna kadar uyanık tutarak, merakı ve beklentileri canlandırmaktır, başka deyişle, daha sonra ne olacağını görmeyi istemesi için seyircinin merakını sürekli canlı tutmaktır"* (Esslin, 1996: 111). Bu durum teknoloji çağında uygulayıcılar açısından giderek daha zorlu bir uğraş haline dönüşmektedir. Çünkü Esslin'in konuyu noktalarken ifade ettiği gibi *"seyircinin ilgisini nasıl yakalayıp dikkatini bir noktaya nasıl odaklayacağı dramatik gösterinin yaratıcılarının ustalıklarına kalmış bir şeydir"* (112).

Bunun yanında pandemi dönemiyle birlikte izleme alışkanlığının büyük oranda biçim değiştirdiğini ortaya koyan araştırmalarda bile tiyatro izleme alışkanlığı bir sosyalleşme biçimi olarak ifade edildiği görülmektedir. Örneğin 18-24 yaş arası, sık sık video izleyen ve sinemaya giden odak grupla yapılan bir araştırma evde izleme alışkanlıklarının sinemaya bir alternatif oluşturmadığını, toplulukla izlemenin bir sosyalleşme alışkanlığı olduğunu ortaya koymuştur (Valentine, 2021).

Günümüzde teknolojik araçlarla bir tür görsel bombardımana maruz kalan bireylerin tiyatroya seyircisi olarak tercih ve beklentilerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma tiyatro uygulayıcılarına yol göstermeyi amaçlamaktadır. Giriş bölümünde ortaya koyduğumuz üzere seyirci toplumsal ve kültürel koşullar çerçevesinde sürekli bir değişim ve dönüşüm halindedir. Peki bu durum sanatsal içerik üreticilerinin tercihlerini nasıl etkilemektedir? Dönüşen izleme alışkanlıkları sanatsal içeriğin biçimini etkilemekte midir? Sosyal medya kullanımının günümüz seyircisinin izleme alışkanlıklarının şekillenmesinde bir etkisi var mıdır? Teknolojinin dayattığı kontrolsüz hız izleyicileri daha sabırsız bireylere mi dönüştürmektedir? Tiyatro izleyicisinin tercihlerini belirleyen faktörler nelerdir? Bu sorulara yanıt aranacak bu araştırmanın hedefi seyirci görüşlerine başvurarak bu tablonun güncel yansımalarını ortaya koymaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı gelişen teknolojinin günümüzdeki tiyatro izleme alışkanlıklarına etkisinin incelenmesidir. Sosyal medya kullanımının seyircide özellikle izleme süreleri bağlamında yeni bir izleme alışkanlığı yaratıp yaratmadığının incelendiği bu araştırmada uygulamacıların seyirci beklentilerine göre üretimlerinin içeriğini belirleyip belirlemediğine odaklanılmaktadır.

Araştırmanın Önemi, Sayıltı ve Sınırları

Bu araştırma tiyatro izleyicilerinin görüşlerini ifade etmelerini sağlayarak tiyatro profesyonelleriyle etkileşimlerini arttırmak açısından önem teşkil etmektedir. Bu durum uygulama alanıyla akademik araştırmaların arasındaki etkileşimin artması açısından da ayrıca önemlidir. Araştırma uygulama yapan tiyatro profesyonelleri ve aktif tiyatro izleyicileri ile sınırlandırılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırmaya Kafkas Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 22.09.2023 tarihli 49 sayılı kararıyla etik açıdan uygunluk verilmiştir (E-32905).

Araştırmada betimsel tarama ve anket uygulanması yoluyla mevcut durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Betimsel tarama, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2011: 59). Bu yöntem sosyal bilimlerde ve diğer alanlarda, nedensel ilişkiler kurmayı veya neden-sonuç hakkında sonuçlar çıkarmayı

amaçlamaksızın, bir olguyu veya bir grup insanı tanımlamak ve bilgi toplamak için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Tanımlayıcı anketler genellikle bir nüfusun özellikleri, davranışları, görüşleri veya tutumlarının çeşitli yönleri hakkında veri toplamak için kullanılır. Bu anketler, mevcut durumun anlık bir görüntüsünü sağlar ve araştırmacıların belirli bir olguyu veya grubu anlamasına ve tanımlamasına yardımcı olur (Johnson, 1955).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini tiyatro izleyicileri ve tiyatro profesyonelleri oluşturmaktadır. Özellikle 2022-2023 tiyatro sezonu içinde Türkiye’de ödenekli ya da özel kurumlar tarafından sahnelenen oyunların izleyicilerinin ve bu sezonda üretim gerçekleştirmiş tiyatro profesyonellerinin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın örneklemini, çalışma evreni üzerinden alınan toplam 400 izleyici ve tiyatro profesyonelinden oluşmaktadır.

Tiyatro izleme alışkanlıklarının tarihsel dönüşümü ve tiyatrodaki seyirci evrimi üzerine yapılan literatür taraması sonrası olgusal, davranış ve tutum sorularından oluşan 15 maddeden oluşan bir soru setiyle anket tasarlanmıştır. Anket kısa ve net tercih belirleme sorularından oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Verilerin Toplanması

Tiyatro izleyicilerinin ve tiyatro profesyonellerinin izleme alışkanlıklarına teknolojinin etkisinin incelendiği araştırmanın verileri 15 maddeden oluşan bir anket yolu ile toplanmıştır. Anket farklı alanlarda benzer tutum ve davranışları ölçmek için kullanılan çalışmalar referans alınarak oluşturulmuştur. Öncelikle 35 soruluk bir madde havuzu oluşturularak alan uzmanlarının görüşüne başvurulmuştur. Alan uzmanlarından görüşleri doğrultusunda yeniden bir değerlendirme yapılarak, muğlak tanımlar ve tekrar eden ifadeler elenmiş, anket soruları 15’e kadar indirilmiştir.

Ayrıca gönüllülük esası nedeniyle 1 anket formu araştırma kapsamına alınmamıştır. Toplamda 399 tiyatro izleyicisinin ve tiyatro profesyonelinin görüşleri araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Verilerin Analizi

Google Forms üzerinden oluşturulan çevrimiçi anketlerden elde edilen veriler, Statistical Package for Social Science for Windows (SPSS 26.0) programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve yüzde, betimleyici istatistik, anlamlılık testi gibi istatistiksel işlemler yapılmıştır. Verilerin analizi için aşağıdaki istatistiksel işlemler kullanılmıştır.

Tiyatro izleyicileri ve uygulayıcılarına yöneltilen yaş, cinsiyet, tiyatroyla olan ilişki, geçtiğimiz sezonda izlenen oyun sayısı gibi olgusal sorular tanımlayıcı istatistiksel analizler için, frekans ve yüzde alma teknikleri kullanılmıştır.

Seyircilerin izleme alışkanlıklarıyla teknoloji kullanımı arasındaki ilişkisi üzerine seyirci görüşleri arasında yaşa, cinsiyete, bir sezonda izlenen oyun sayısına göre anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla ikili gruplarda “ki-kare” (pearson-chi square) bağımsızlık testi uygulanmıştır.

Araştırmada korelasyon testlerinden Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda grupların katılım ortalamaları, ortalamalar arası fark ve bu farka uygulanan (p) değeri için ($p < 0.05$) anlamlılık düzeyi kullanılmıştır.

BULGULAR

Sosyo-demografik veriler ve tiyatro izleme alışkanlıklarına bakıldığında karşımıza şu şekilde bir tablo çıkar; araştırmaya katılanların %57,5 (230)’i Kadın, %15,5 (62)’i “15-25”, %38,5 (154)’i “26-35”, %31,0 (124)’i “36-45”, %10,5 (42)’i “46-56” ve %4,5 (18)’i “57 ve üzeri” yaş grubundadırlar (grafik 1). Demografik veriler grubunda değerlendirilebilecek diğer bir maddede katılımcıların %47,6 (190)’ı Tiyatro profesyoneli olduğunu belirtirken %52,4 (209)’ü tiyatro izleyicisidir.

Tablo 1. Sosyo-demografik veriler ve tiyatro izleme alışkanlıkları

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş grupları		
15-25	62	15,5
26-35	154	38,5
36-45	124	31
46-55	42	10,5
56 ve üzeri	18	4,5
Tiyatroya gitme sıklığı		
Hiçbir Zaman	4	1
Nadiren	79	19,8
Ara Sıra	174	43,5
Sık Sık	143	35,8
Sosyal medya kullanımı tiyatro izleme alışkanlığı ilişkisi		
Evet	233	58,3
Hayır	94	23,5
Fikrim yok	72	18
Tiyatro etkinliğine katılma kararı		
Oyunun türü	255	63,7
Oyuncu, yönetmen	269	67,3
Oyunun yazarı	187	46,8
Bilet fiyatı	178	44,5
Oyun yeri, mekân	155	38,8
Ünlü oyuncular	47	11,8
Tür Tercihi		
Komedi	285	71,4
Dram Trajedi	258	64,7
Müzikal	190	47,6
Doğaçlama	101	25,3
Tek kişilik	135	33,8
Sosyal medya kullanımı		
Birkaç günde bir	10	2,5
Günde bir	17	4,3
Günde iki	62	15,6
2-3 saatte bir	108	27,2
Saat başı	45	11,3
Her fırsat buldukça	155	39
Sosyal medya kullanımının izleme alışkanlığına etkisi		
Hayır	94	23,5
Fikrim yok	72	18
Evet	233	58,3
Dijital platformların izleme alışkanlığına etkisi		
Hayır	146	36,5
Fikrim yok	65	16,3
Evet	189	47,3

Katılımcıların %43'ü ara sıra, %36'sı sık sık, %20'si nadiren tiyatroya gittiğini ifade etmiştir (Tablo 1). Birden fazla seçeneğin işaretlenmesine olanak tanındığı soruda katılımcıların %74,5 'i yaklaşan tiyatro etkinliklerini sosyal medyadan öğrendiklerini ifade ederken %39'u arkadaşlarından, %40 tiyatro web sitelerinden ve haber bültenlerinden, %23'ü afiş ve el ilanlarından öğrendiklerini ifade etmiştir. Tablo 1'de görüldüğü gibi katılımcıların bir tiyatro etkinliğine katılma kararını etkileyen faktörlerin %67 oranında oyunun yönetmeni ve oyuncular, %64 oranında oyunun türü, %47 oranında oyunun yazarı, %45 oranında da bilet fiyatı olduğu görülmüştür (katılımcıların birden fazla seçeneği işaretlemesine imkan tanınmıştır).

Katılımcıların %89'unun son bir yıl içerisinde tiyatro izlediği bildirilmiştir. Katılımcıların %3'ü son izledikleri oyunun süresini kısa, %82'si ideal sürede ve %15'i oldukça uzun olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %59'u ideal tiyatro süresinin 1 saat olduğunu düşünürken, %30'u 1.5-2 saat arası olması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcıların %55'i izlediği bir tiyatro oyunu esnasında cep telefonunuza bakma ihtiyacı hissetmediğini %38'i oyun süresi uzarsa cep telefonuna bakma ihtiyacı hissettiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan %39'u her fırsatta sosyal medya akışını kontrol ettiğini ifade etmiştir. Katılımcıların %58'i sosyal medya kullanımının tiyatro izleme alışkanlığını etkilediğini düşünürken %23'ü sosyal medya kullanımının tiyatro izleme alışkanlığını etkilemediğini ifade etmiştir. Katılımcıların %47'si dijital platformlarda yayınlanan dizilerin tiyatro izleme alışkanlığına etkisi olduğunu ifade ederken %36'sı aksi yönde görüş bildirmiştir.

Tablo 2. Oyun türü seçimleri arasındaki ilişki

		r	p*
Komedi	Dram	-,154	0.002
	Müzikal	,156	0.002
	Doğaçlama	,193	<0.001
	Tek kişilik	0,007	0.894
Dram	Komedi	-,154	0.002
	Müzikal	,145	0.004
	Doğaçlama	0,085	0.091
	Tek kişilik	,263	<0.001
Müzikal	Dram	,145	0.004
	Komedi	,156	0.002
	Doğaçlama	,215	<0.001
	Tek kişilik	,149	0,003
Doğaçlama	Dram	0,085	0.091
	Komedi	,193	<0.001
	Müzikal	,215	<0.001
	Tek kişilik	,370	<0.001
Tek kişilik	Dram	,263	<0.001
	Komedi	0,007	0.894
	Müzikal	,149	0.003
	Doğaçlama	,370	<0.001

*Pearson Korelasyon Testi

Tablo 2'de (korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Çift yönlü) görüldüğü gibi dram-trajedi izlemeyi tercih edenler ile komedi izlemeyi tercih edenler arasında negatif yönde bir korelasyon bulunmuştur ($p < 0.05$; $r = -0,154$). Müzikal izlemeyi tercih edenler ile komedi izlemeyi tercih edenler arasında pozitif yönde bir korelasyon saptanmıştır ($p < 0.05$; $r = 0,156$). Doğaçlama gösteri izlemeyi tercih edenler ile komedi izlemeyi tercih edenler arasında pozitif yönde bir korelasyon saptanmıştır ($p < 0.05$; $r = 0,193$). Müzikal izlemeyi tercih edenler ile Dram trajedi izlemeyi tercih edenler arasında pozitif yönde bir korelasyon saptanmıştır ($p < 0.05$; $r = 0,145$). Doğaçlama gösteri izlemeyi tercih edenler ile Müzikal ($p < 0.05$; $r = 0,215$), tek kişilik gösteri ($p < 0.05$; $r = 0,370$) ve komedi izlemeyi tercih edenler arasında pozitif yönde bir korelasyon saptanmıştır ($p < 0.05$; $r = 0,193$). Tek kişilik gösteri izlemeyi tercih edenler ile Dram trajedi ($p < 0.05$; $r = 0,263$), doğaçlama gösteri izlemeyi tercih edenler arasında pozitif yönde bir korelasyon saptanmıştır ($p < 0.05$; $r = 0,370$).

Tablo 3. Dijital platformların tiyatro izleme alışkanlığına etkisi

	Profesyonel n (%)	İzleyici n (%)	p*
Dijital platformların tiyatro izleme alışkanlığına etkisi			
Evet	90 (22,6)	99 (24,8)	,498
Hayır	73 (18,3)	72 (18)	
Fikrim yok	27 (6,8)	38 (9,5)	

*Ki kare testi

Ki kare test istatistik değerimiz 1,395; serbestlik derecemiz 2 ve p değerimiz 0,498'dir. P değerimiz (0,498) >0,05 olduğu için katılımcının tiyatroyla olan ilişkisi ile kısa dizilerin tiyatro izleme alışkanlığı birbirinden bağımsız olduğu bulunmuştur (Tablo 3).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma gönüllü katılımcılardan oluşan 400 kişilik, araştırma sahasına kıyasla küçük bir grubun, verilerine dayanan hipotezlerden oluşmaktadır. Bu durum da kuşkusuz araştırmanın bulgularının genellenebilirliği bağlamında önemli bir sınırlılığı oluşturmaktadır. Bunun yanında katılımcıların homojen yapısı ve yanıtlardaki tutarlılık, araştırmaya katılan tiyatro izleyicilerinin ve tiyatro profesyonellerinin görüşlerinden hareketle önemli bulgulara ulaşılmasına fırsat vermiştir.

Araştırmaya katılanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş istatistikleri göz önüne alındığında 26-35 yaş aralığının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Orta yaş grubunu oluşturan 26-35 ve 36-45 yaş gruplarındaki katılımcıların toplam sayısı (278) araştırmaya katılanların yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır. Bu tablo anket katılımcılarının orta yaş ve genç kuşaktan oluştuğunu göstermektedir. Buradan hareketle tiyatro izleyici profilinin de yoğunluklu olarak bu yaş aralığında olduğunu sonucuna varılabilir.

Araştırmaya katılan tiyatro profesyonelleriyle kendini yalnızca izleyici olarak tanımlayanlar birbirine çok yakın yüzdeler vermektedir (%48'e %52). Araştırmaya katılan katılımcıların %11,5 geçtiğimiz bir yıl içerisinde hiç tiyatro oyunu izlediniz mi? sorusuna hayır, %88,5'i evet yanıtını vermiştir. Görüldüğü gibi araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu geçtiğimiz sezon içinde en az bir oyun izlediklerini ifade etmişlerdir. Sadece 4 kişi hiçbir zaman oyun izlemediğini ifade etmiştir. Bu sonuçtan hareketle tiyatronun hala popüler bir eğlence-kültür aracı olduğu söylenebilir.

Katılımcılar oyun süresi göz önüne alındığında son izlediğiniz oyunu nasıl değerlendirirsiniz sorusuna %3,3'ü "Kısaydı"; %81,5'i "İdeal Süredeydi" ve %15,2'si "Oldukça Uzundu" cevabını vermiştir. Bu tablo ideal oyun süresi nasıl olmalıdır sorusuyla birlikte okunduğunda anlam kazanmaktadır. Bu soruya büyük çoğunluk (%59) 1 saate kadar yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 30'u "1.5-2 saat" yanıtını vermiştir. Buradan hareketle ideal oyun süresinin en az 1 en fazla 2 saat olması gerektiği, oyun süresi uzadığında izleyicinin dikkat ve etkinlikten aldığı zevkin düştüğü sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçtan hareketle tiyatro profesyonellerinin oyun sürelerini yeniden gözden geçirmeleri önerilmektedir.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu yaklaşan tiyatro etkinliklerini nereden öğreniyorsunuz sorusuna sosyal medyadan cevabını vermiştir. Bu yanıtı arkadaşlarımdan ve tiyatro web sitelerinden yanıtları izlemektedir. Bu araştırma, izleyicilerin yaklaşan tiyatro etkinliklerinden sosyal medya aracılığıyla haberdar olduklarını ortaya koymuştur. Afiş ve el ilanı gibi geleneksel duyuru yöntemlerinden haberdar olma oranlarının çok düşük olduğu göz önüne alınarak, tiyatro profesyonellerinin kısıtlı kaynakları yönlendirmek için sosyal medya reklamlarını tercih etmeleri önerilmektedir.

Katılımcılar birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği “bir tiyatro etkinliğine katılma kararınızı etkileyen faktörler nelerdir?” sorusuna büyük çoğunlukla oyuncular ve yönetmenler cevabını vermiştir. Oyunun türü, oyunun yazarı ve bilet fiyatı ise diğer popüler yanıtlar arasında yer almaktadır. Bu tablodan izleyicilerin oyuncu ve yönetmenler kadar oyunun türü ve bilet fiyatına da dikkat ettikleri görülmektedir. Buradan hareketle tiyatro yapımlarının talebi arttırmak için yaratıcı ekip ve repertuar seçimine dikkat etmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu araştırma, ünlü oyuncuların oynadığı yapımların daha çok rağbet gördüğü mitinin tersine sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmaya katılan 400 kişiden sadece 47’si oyun tercihlerini ünlü oyuncuların oynamasının belirlediğini ifade etmiştir.

İzleyicilere tercih ettikleri türler sorulduğunda ilk sırayı 285 kişiyle komedi almaktadır. Onu 258 kişiyle dram-trajedi, 190 kişiyle müzikal, 135 kişiyle tek kişilik oyun türleri izlemektedir. Bu soruya yanıt verenlerin korelasyonlarına bakıldığında izleyicilerin tek kişilik oyunlar, müzikal ve doğaçlamalarla birlikte komedi ya da dram trajedi türündeki oyunları izlemeye eğilimli oldukları görülmektedir. Bunun yanında komedi izlemeye eğilimli olanlarla dram trajedi izlemeye eğilimli olanlar arasında negatif yönde bir korelasyon ilişkisi saptanmıştır. Bu tablo izleyicilerin tiyatroyu iki ana tür olarak birbirinden net çizgilerle ayırdığını, bu ana türlerden birini tercih edenlerin diğer türlere daha sıcak baktığını ortaya koymaktadır.

Katılımcılardan, Sosyal medya hesaplarındaki akışı ne sıklıkla kontrol ediyorsunuz sorusuna büyük çoğunlukla her fırsat buldukça yanıtını vermiştir. Araştırmaya katılanların izledikleri bir oyun sırasında cep telefonlarına bakma ihtiyaçları sorulduğunda yarıya yakınının hayır cevabını verdiği görülmektedir. Buna karşın araştırmaya katılanların yarıya yakını oyun esnasında cep telefonuna bakma ihtiyaçlarını ifade etmişlerdir. Burada önemli olan nokta oyun süresi uzarsa evet diyenlerin evet diyenlerle birlikte katılımcıların yarısını oluşturmasıdır. Araştırmaya katılanların %58 gibi büyük bir çoğunluğu sosyal medya kullanımının tiyatro izleme alışkanlıklarını değiştirdiğini ifade etmiştir. Bu nedenle tiyatro profesyonellerinin seyircinin tamamının dikkatini oyun boyunca sahnede tutacak alternatifler geliştirmesi gerektiği söylenebilir. Bunun yanında oyun süresinin uzamasının cep telefonuna bakma eğilimi arttırdığı da bulgular arasında görülmektedir.

Katılımcılar dijital platformlarda yayınlanan görece kısa (45-60 dk) dizilerin tiyatro izleme alışkanlığını etkilediğini düşünüyor musunuz? sorusuna %36 oranında “Hayır etkilemiyor”, %47 oranında “Evet Etkiliyor” yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 16’sı bu konuda bir fikri olmadığını belirtmiştir. Buradan hareketle bu araştırmanın da odaklandığı bir nokta olan teknolojinin ve yeni izleme alışkanlıklarının tiyatro izleme alışkanlığını etkilediği iddiası katılımcılar tarafından doğrulanmıştır.

Korelasyon analizlerine bakıldığında izleme alışkanlığının değişimi bağlamındaki sorulara tiyatro izleyicileriyle tiyatro profesyonelleri arasında birbirine yakın yanıtlar verildiği görülmektedir. Tiyatro profesyonellerine kıyasla izleyicilerin daha büyük bir çoğunluğu dijital platformlardaki yayınların tiyatro izleme alışkanlığını değiştirdiğini ifade etmiştir. Bu konuda fikir beyan etmeyen izleyicilerin sayısı da tiyatro profesyonellerinden daha fazladır. Bu verilerden hareketle dijital izleme alışkanlıklarının seyircinin sabır ve beklenti sınırlarını geçmişe göre aşağıya çektiği söylenebilir.

Sonuç olarak araştırmanın verileri problem cümlesini destekler şekilde sosyal medya kullanımı ve dijital izleme alışkanlıklarının tiyatro oyunlarını izleme alışkanlıklarını etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle yeni çağın tiyatrosunun seyircisinin dikkatini çekmek ve oyun boyunca sahnede tutmak için yeni yöntemler geliştirmesi gerektiği söylenebilir. Oyun sürelerinin uzaması, seyircinin yeni izleme alışkanlıklarıyla kıyaslayarak, tiyatrodan uzaklaşmasını sağlayan bir etken olarak görülmektedir. Bu nedenle klasik metinlerdeki uygulama dramaturgisinde bu noktaya dikkat etmek, uzun serimlerden, gereksiz ayrıntılardan, ana aksiyonla dolaylı bağlantılı yönelişlerden kaçınmak gereklidir. Bunun yanında yeni metinlerin de bu doğrultuda yazılması teşvik denebilir. Oyun süresinden bağımsız olarak, dikkati dağılan izleyicinin cep telefonuna yönelmesini engelleyecek estetik öğelerin (oyun müziği, sahne plastiği, ışık vs) oyunun dokusuna yedirilerek çoğaltılması isabetli bir tercih olabilir.

Ayrıca tiyatro sanatının günümüzde hızla gelişen teknolojiler karşısında eğlence ve kültür alternatifi olarak direnebilmesi için oyunun yönetmeni, oyuncu ekibi ve yazarı kadar tiyatro bileti ücretinin de önemli olduğunu, oyun türleri arasındaki geçişkenliğin ana türler dışında daha akışkan olduğunu söyleyebiliriz. Tiyatronun dijital teknolojiler karşısında varlığını sürdürebilmek için anlatım araçlarını güncelleyip, sahnedeki odağı kaybetmeyeceği aksiyonel girişimlerde bulunması faydasına olacaktır. Aksi takdirde konvansiyonel yöntemlerle seyircisine ulaşmaya çalışan tiyatro dar bir kitlenin kültür aracı olarak kalacak, yeni izleyiciyi salonlara çekemeyecektir.

Seyircinin teknolojik değişimler, toplumsal ve kültürel dönüşümler çerçevesinde sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olması sanatsal içerik üreticilerini doğrudan etkilemektedir. Zaman içerisinde değişen koşullarla birlikte seyircinin dönüştürülen izleme alışkanlıkları, sanatsal içerik üreticilerinin eserlerini şekillendirme konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medya platformlarındaki kısa formatlı video içeriklerinin gittikçe daha popüler hale gelmesi, ana akımdaki içerik üreticilerini daha öz ve etkili anlatım biçimleri bulmaya yönlendirdiği söylenebilir. Sosyal medya aracılığıyla hızla gelişen üretici tüketici etkileşimi sanatsal projelerde de görünür biçimde sanatsal üretimlere izleyici talepleri doğrultusunda yön vermeye teşvik etmektedir. Bunun yanında teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler, seyircilerin daha hızlı, daha dinamik ve kısa süreli içeriklere yönelmelerine neden olduğu söylenebilir. Bu durum, içerik üreticilerini daha sürükleyici ve etkileyici eserler ortaya koymaya yönlendirmektedir. Ayrıca teknolojik araçlar düzeyinde ortaya çıkan değişim hızı, izleyicilerin hem daha sabırsız hem de dikkatlerinin dağınık olmasına neden olmaktadır.

Tiyatro izleyicisinin tercihlerini belirleyen faktörler arasında oyun türü, oyunun yazarı, yönetmen ve oyuncuların oluşan yaratıcı ekip, mekân, bilet fiyatları, ünlü oyuncuların oynaması gibi çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Tiyatronun diğer medya türlerinden farklı bir deneyim sunması nedeniyle, izleyicilerin bağlılık düzeyi genellikle daha derindir. Küresel salgın döneminde izleme alışkanlıkları üzerine yapılan araştırmalar da bu doğrultuda tiyatronun salt bir izleme deneyiminin yanında bir sosyalleşme imkânı sunduğunu vurgulamaktadır.

Özetle, seyirci alışkanlıkları, teknolojik gelişmeler ve kültürel değişimler, sanatsal içerik üreticilerini etkileyen önemli dinamiklerdir. İçerik üreticileri, izleyici taleplerine uyum sağlamak ve dönüştürülen koşullara cevap vermek için eserlerinin sunum biçimlerini sürekli olarak gözden geçirmeli ve güncellemelidir.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (1987). *Poetika*. (İ. Tunalı, Çev.) Remzi.
- Brockett, O. G. (2000). *Tiyatro Tarihi*. (S. Öndül, B. Güçbilmez, S. Çelenk, S. Sokullu, T. Sağlam, & S. Dinçel, Çev.) Dost.
- Carlson, M. (2007). *Tiyatro Tarihi Yunanlılardan bugüne tarihsel ve eleştirel bir inceleme*. (E. Buğlalılar, & B. Yıldırım, Çev.) De Ki.
- Esslin, M. (1996). *Dram Sanatının Alanı; Dram Sanatının Göstergeleri Sahne, Perde ve Ekrandaki Anlamları Nasıl Yaratır*. (Ö. Nutku, Çev.) Yapı Kredi.
- Hattaway, M. (2005). *Renaissance and reformations: An introduction to early modern English literature*. Blackwell Publishing.
- Johnson, L. H. (1955). Limitations of the Descriptive Method. *The Phi Delta Kappan*, 241-245.
- Kıyan, Z. (2015). Eski(meyen) Bir Tartışma: "İzleyici Metası". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 230 - 255.
- Karakaya, İ. (2011). Bilimsel araştırma yöntemleri. N. Cemaloğlu içinde, *Bilimsel araştırma yöntemleri* (s. 57-76) Anı.
- Nutku, Ö. (1993). *Dünya Tiyatro Tarihi I*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Öngen, O., & Özdemir, İ. Ö. (2023). Güncel Teknolojik Gelişmelerle Birlikte Tiyatro İle Sinema Sanatları Arasındaki İlişkinin Tarihsel Gelişimi Ve Dönüşümü. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC*, 2(3), 439-452.
- Şener, S. (1998). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. Dost.

Şenol, S. M. (2018). Tiyatro Seyircisi: Tarih İçerisinde Seyirci ve Seyretmeye Dair Dönüşüm. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(74), 338-366.

Tuncay, M. (1992). *Ortaçağ Tiyatrosunda Dinsel Oyunlar ve Everyman İbret Oyunu*. DEU Güzel Sanatlar Fakültesi.

Valentine, T. R. (2021). Audience Habits and Preferences for Streaming and Theater-Going in the Age of COVID-19 and Beyond (Doctoral dissertation, Oklahoma State University).

Vernant, J. P., & Naquet, P. V. (2012). *Eski Yunan'da Mit ve Tragedya*. (R. F. Sevgi Tamgüç, Çev.) Kabalıcı.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).